

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΣΥΛΛΟΓΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

**ΕΡΕΥΝΑ**

**ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ  
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ  
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ  
(ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΤΟΥ 2007)**

**ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ  
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ  
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ  
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΟΜΑΔΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

**ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2007**

## Ιστορικό Συνεργασίας Σωματείων Ξεναγών - ΕΚΚΕ

Θεωρώντας ότι η ενεργός παρέμβαση στα καίρια και ευαίσθητα θέματα που άπτονται της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι υποχρέωση κάθε υπεύθυνου πολίτη και εκτιμώντας παράλληλα ότι η καθαριότητα των αρχαιολογικών χώρων και των διαδρομών που οδηγούν σε αυτούς είναι ένα βασικό πρόβλημα, αποδεχτήκαμε την πρόσκληση συνεργασίας εκ μέρους του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (ΣΔΞΑ). Πραγματοποιήθηκε έτσι η πρώτη έρευνα του 1997 για το βαθμό καθαριότητας των αρχαιολογικών χώρων και των διαδρομών του «Κλασικού Γύρου» όπου διερευνήθηκαν οι γνώμες των ξεναγών της Αθήνας. Από τη δημοσιότητα που δόθηκε στα αποτελέσματα της έρευνας του 1997 οδηγηθήκαμε, σχεδόν υποχρεωτικά, σε επανάληψη προκειμένου να έχουμε συγκριτικά αποτελέσματα καθώς και σε γενίκευση της συνεργασίας με Σωματεία - Συνδέσμους ξεναγών με στόχο να δοθεί μια συνολική αλλά και διαχρονική εικόνα του προβλήματος για την Ελλάδα. Οι συνεργασίες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν είναι οι εξής:

1. Με το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (για τον «Κλασικό Γύρο»), το 1997, 2001, 2003, 2005 και 2007.
2. Με το Σύνδεσμο Ξεναγών Θεσσαλονίκης (για την Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα) το 2002, 2003, 2005 και 2007.
3. Με το Σωματείο Επαγγελματιών Ξεναγών Κρήτης και Σαντορίνης (για την Κρήτη) το 2002, 2003 και 2007.
4. Με το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου (για Ρόδο, Κω, Σύμη, Πάτμο, Νίσυρο και Τήλο) το 2003, 2005 και 2007.
5. Με την Ένωση Διπλωματούχων Ξεναγών Ιονίων Νήσων και Δυτικής Ελλάδος το 2003, 2005 και 2007.

Τα αποτελέσματα των ερευνών ανακοινώνονται πρώτα στους αρμόδιους φορείς (Υπ. Πολιτισμού, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Περιφέρειες κλπ) με e-mail και κατόπιν στον ημερήσιο τύπο της Αθήνας καθώς και στον τοπικό τύπο των περιοχών που αφορά η εκάστοτε έρευνα.

Η συνεργασία με τα συλλογικά όργανα των ξεναγών ελπίζουμε ότι θα συνεχιστεί. Οι έρευνες είναι μη χρηματοδοτούμενες και εντάσσονται μέσα στο ευρύτερο πρόγραμμα: **«Συλλογή, Οργάνωση και Διάχυση Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης»** της Ομάδας Περιβάλλοντος του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας (ΙΑΑΚ) του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Τα **αποτελέσματα - συμπεράσματα** των ερευνών είναι διαθέσιμα προς ανάγνωση ή αντιγραφή από την ιστοσελίδα της Ομάδας Περιβάλλοντος ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ ([www.ekke.gr/estia](http://www.ekke.gr/estia)) στην κατηγορία **«Ξεναγοί»**.

## Ταυτότητα της Έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2007 και αποτελεί επαναληπτική της αντίστοιχης έρευνας του 2005. Στην επεξεργασία της παρούσας έρευνας έγινε συγκριτική ανάλυση με τα ευρήματα της έρευνας του 2005.

Από την Ομάδα Περιβάλλοντος του ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ συμμετείχαν στην έρευνα οι:

- Θεοδωρόπουλος Κώστας, Οικονομολόγος.
- Κουμαλάτσου Ελευθερία, MSc. Κοινωνιολόγος.
- Παναγιωτόπουλος Ανδρέας, MSc. Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.
- Τσακίρης Κώστας, Οικονομολόγος - Περιφερειολόγος, Υπεύθυνος Ομάδας Περιβάλλοντος ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ

Παράλληλα θέλουμε να τονίσουμε την άψογη συνεργασία που είχαμε τόσο με το τωρινό, όσο και με τα προηγούμενα ΔΣ του Σωματίου Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου καθώς και της Επιτροπής Περιβάλλοντος και την συνεισφορά τους στην επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών  
Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας  
Ομάδα Περιβάλλοντος  
Μεσογείων 14-18 Τ.Κ.: 115 27  
Τηλ: 210-7491 715&716, Φαξ: 210-7489 143  
email: [ktsaki@ekke.gr](mailto:ktsaki@ekke.gr), [www.ekke.gr/estia](http://www.ekke.gr/estia)

## Αντί Προλόγου

Το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου χαιρετίζει κατ' αρχάς την άμεση και μαζική ανταπόκριση των συναδέλφων ξεναγών στην πρόσκληση συμμετοχής στην έρευνα και στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου τόσο στη Ρόδο όσο και στην Κω.

Η ανταπόκριση αυτή είναι μια πρόσθετη απόδειξη της σημασίας και του μεγέθους των προβλημάτων καθαριότητας, υγιεινής και οργάνωσης που παρουσιάζονται στους αρχαιολογικούς και λοιπούς χώρους επίσκεψης σε Ρόδο, Κω, Σύμη, Πάτμο, Νίσυρο και Τήλο.

Εμείς οι ξεναγοί γινόμαστε καθημερινά αυτόπτες μάρτυρες αυτής της σοβαρής κατάστασης και αποδέκτες της δυσφορίας και των παραπόνων που διατυπώνουν οι ξεναγούμενοι επισκέπτες.

Ευελπιστούμε πως με τη συνεργασία μας αυτή με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), όπως και με τις προηγούμενες έρευνες του 2003 και 2005, επιτυγχάνεται η διερεύνηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων των σχετικών με τους αρχαιολογικούς χώρους και των διαδρομών που οδηγούν σε αυτούς και ελπίζουμε και η παρούσα έρευνα (2007) να συμβάλει προς την κατεύθυνση της ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης όλων των αρμοδίων και εμπλεκόμενων με το πρόβλημα Φορέων.

Για Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου:

Ο Πρόεδρος ΔΣ  
Αλέξανδρος Κολιάδης

Ο Υπεύθυνος Επιτροπής Περιβάλλοντος  
Γιώργος Τριανταφύλλης

Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου  
Καρπάθου 1, Τ.Κ. 85100 - Τ.Θ. 235  
Τηλ: 22410 27525, Fax: 22410 39521  
e-mail: [xenosrho@otenet.gr](mailto:xenosrho@otenet.gr)

## Περιεχόμενα

<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</b> .....	5
<b>I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ</b> .....	5
<b>II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ</b> .....	6
<b>III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ</b> .....	7
<i>A. Ανάλυση Γενικών Αποτελεσμάτων</i> .....	7
<i>B. Αξιολόγηση κατά Βαθμό Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών</i> .....	13
<i>Γ. Κατανομή Γνωμών κατά Νησί - Καθαριότητα Αρχαιολογικών         (ή μη Χώρων) και Διαδρομών</i> .....	22
<b>IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</b> .....	25

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ίδια η φύση και θέση του επαγγέλματος του ξεναγού τον καθιστά καθημερινό αποδέκτη παραπόνων και πάσης φύσεως αρνητικών σχολίων εκ μέρους των τουριστών - επισκεπτών των αρχαιολογικών χώρων, αλλά και των εμπλεκομένων με τον τουρισμό καταστηματάρχων, ξενοδόχων κλπ, καθιστώντας τον «πληροφοριοδότη-κλειδί», επί του συγκεκριμένου θέματος.

Τα παράπονα και τα αρνητικά σχόλια που διατυπώνονται αφορούν την καθαριότητα τόσο του οικιστικού όσο και του φυσικού περιβάλλοντος, το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών και την γενικότερη έλλειψη φροντίδας, την αμέλεια και ανευθυνότητα που χαρακτηρίζει τη στάση δημόσιων φορέων και ιδιωτών έναντι των ζωτικής σημασίας περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Τα εν πολλοίς κοινά χαρακτηριστικά της κατάστασης, όπως προέκυψαν από τα αποτελέσματα όλων των ερευνών, επιβεβαιώνουν το μέγεθος και την οξύτητα του προβλήματος και επιβάλλουν άμεσα μέτρα αντιμετώπισής του.

Φυσικά το βάρος των ευθυνών κατανέμεται ισόρροπα αφενός στην συμπεριφορά των δημοτών (ίσως και των επισκεπτών) οι οποίοι είναι δημιουργοί αυτής της κατάστασης και αφετέρου στους αρμόδιους Φορείς (Υπ. Πολιτισμού για τους αρχαιολογικούς χώρους και Τοπική Αυτοδιοίκηση για τις διαδρομές).

Συμβολή στη δρομολόγηση λύσεων για αυτήν την κατάσταση φιλοδοξεί ν' αποτελέσει η συγκεκριμένη έρευνα, που αφορά τους ξεναγούς της Δωδεκανήσου και τις απόψεις που αυτοί διετύπωσαν, ως ένα ακόμη βήμα ενεργού παρέμβασης των ξεναγών στα κρίσιμης σημασίας προβλήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

## I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Για τη διεξαγωγή της επαναληπτικής έρευνας των ξεναγών της Δωδεκανήσου χρησιμοποιήθηκε ως βάση το ίδιο ερωτηματολόγιο που κατέστρωσαν, το 2003, σε συνεργασία η Ομάδα Περιβάλλοντος του ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ και το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου.

Στην παρούσα επαναληπτική έρευνα του 2007, συμπληρώθηκαν 57 ερωτηματολόγια ενώ το 2005 είχαν συμπληρωθεί 35 ερωτηματολόγια. Λαμβάνοντας υπόψη, τον αριθμό των ενεργών ξεναγών της Δωδεκανήσου που ανέρχεται περίπου σε 110 άτομα, το ποσοστό των ατόμων που απάντησαν (51,8% το 2007 και 31,8% το 2005) θεωρείται ικανοποιητικό και εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Εξάλλου, οι ξεναγοί που απάντησαν είναι κατά τεκμήριο οι πλέον δραστηριοποιημένοι με βασικό κριτήριο την συμμετοχή τους στις συλλογικές διαδικασίες του Σωματείου τους.

Από τους 57 ξεναγούς που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο το 2007:

1. Οι 45 ξεναγούν κυρίως στη Ρόδο και οι περισσότεροι από αυτούς (33) και στη Σύμη.
2. Οι 10 ξεναγούν στα περισσότερα νησιά ενώ 3 εξ' αυτών έχουν απαντήσει για όλες τις διαδρομές και τους αρχαιολογικούς χώρους (για όλα τα νησιά).
3. Αποκλειστικά στην Κω και στη Νίσυρο απασχολούνται 12 ξεναγοί, ενώ υπάρχουν ακόμα 9 που ξεναγούν στην Κω αλλά και σε άλλα νησιά (Ρόδος κλπ.).

Σε όλες τις έρευνες των Ξεναγών του Σωματείου Δωδεκανήσου (2003, 2005, 2007) χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο, το οποίο διαρθρώνεται σε δύο βασικά σκέλη:

α) Ατομικά στοιχεία ξεναγού.

β) Βαθμός καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών

Στο α σκέλος ζητούνται τα βασικά δημογραφικά-κοινωνικά χαρακτηριστικά των ξεναγών που περιλαμβάνουν τις εξής παραμέτρους:

α) Φύλο, β) Ηλικία, γ) Οικογενειακή κατάσταση, δ) Αριθμός παιδιών, ε) Χρησιμοποιούμενες επαγγελματικά ξένες γλώσσες (1<sup>η</sup>, 2<sup>η</sup>, 3<sup>η</sup>), στ) Τυχόν πτυχίο Ανωτάτης ή Ανωτέρας Σχολής (εκτός της Σχολής Ξεναγών), ζ) Χρόνια εξάσκησης του επαγγέλματος.

Στο β σκέλος ζητείται η βαθμολόγηση της καθαριότητας 7 συγκεκριμένων διαδρομών και 11 αρχαιολογικών και μη χώρων εκ μέρους των ξεναγών, βάσει 5βάθμιας κλίμακας, που περιλαμβάνει τους εξής κωδικούς χαρακτηρισμούς:

- 1= Πολύ καθαρός χώρος (τέλειος)
- 2= Καθαρός χώρος (αποδεκτός)
- 3= Μέτριος
- 4= Βρώμικος χώρος
- 5= Πολύ βρώμικος χώρος (ντροπή-αίσχος)

Η επιλογή των διαδρομών και αρχαιολογικών χώρων που περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο έγινε βάσει του ότι τα συγκεκριμένα δρομολόγια είναι αυτά που ακολουθούνται συχνότερα απ' οποιοδήποτε άλλα στις τουριστικές περιηγήσεις σε ολόκληρη την Ρόδο και Κω ενώ για τα άλλα νησιά έγινε προσπάθεια να περιληφθούν οι πλέον πολυσύχναστοι τόποι, που έχουν χαρακτηριστικά ιστορικού τόπου ή περιοχής με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος.

Τέλος, οι ερωτώμενοι είχαν την δυνατότητα να διατυπώσουν οποιοδήποτε πρόσθετο σχόλιο που σχετίζεται με το θέμα σε ελεύθερο χώρο στο τέλος του ερωτηματολογίου.

## II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ

Τα δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία των ξεναγών της Δωδεκανήσου, όπως αποτυπώνονται στην επιτόπια έρευνα του 2005 και στην επαναληπτική έρευνα του 2007, παρουσιάζουν την εξής εικόνα:

α) Φύλο: Το 2005 από τους 35 ερωτηθέντες, η πλειονότητα (68,6%) είναι γυναίκες και το 31,4% είναι άνδρες, αλλά και το 2007 από τους 57 ερωτηθέντες το 66,7% είναι γυναίκες και το 33,3% είναι άντρες. Παρατηρείται, δηλαδή, μια σημαντική ιδιαιτερότητα έναντι όλων των άλλων περιοχών της Ελλάδας που διεξήχθησαν παρόμοιες έρευνες, εφόσον παντού αλλού υπήρχε συντριπτική υπεροχή γυναικών-ξεναγών.

β) Ηλικία: Στην ηλικιακή ομάδα 30-49 ετών παρατηρείται η μεγαλύτερη συγκέντρωση ξεναγών τόσο το 2005 όσο και το 2007 με ποσοστά 53,3% και 67,3% αντιστοίχως. Ακολουθούν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία (50-64 ετών) με ποσοστό 23,3%, το 2005 και 18,3% το 2007, ενώ το 16,7% αντιπροσωπεύει η νέα γενιά ξεναγών (έως και 29 ετών) το 2005 και το 12,7% το 2007. Η ηλικιακή διασπορά εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα απόψεων, εφ' όσον μεταφέρονται προσλαμβάνουσες παραστάσεις νεώτερων και παλαιότερων ξεναγών.

γ) Οικογενειακή κατάσταση: Το 2005 το 52,9% των απαντησάντων ξεναγών είναι έγγαμοι και το 38,2% άγαμοι, ενώ το 8,8% είναι διαζευγμένοι/ες και χήροι/ες. Αντιστοίχως, το 2007 το 55,4% των απαντησάντων ξεναγών είναι έγγαμοι και το 35,7% άγαμοι, ενώ το 8,9% είναι διαζευγμένοι/ες και χήροι/ες.

δ) Αριθμός παιδιών: Το 2005 το 55,6% των απαντησάντων που είναι γονείς έχει 2 παιδιά και το 27,8% έχει 1 παιδί. Το 2007 το 50,0% των απαντησάντων που είναι γονείς έχει 2 παιδιά και το 37,5% έχει 1 παιδί.

ε) Ξένες γλώσσες: Έγινε καταγραφή έως και τριών ξένων γλωσσών που χρησιμοποιούνται από κάθε ξεναγό στην άσκηση του επαγγέλματός του, ιεραρχημένες κατά συχνότητα χρήσης και επάρκεια γνώσης.

Τόσο το 2005 όσο και το 2007 πρώτη χρησιμοποιούμενη επαγγελματικά γλώσσα (ως 1η, 2η ή/και 3η γλώσσα) από τους ξεναγούς της Δωδεκανήσου είναι τα Αγγλικά με συνολικό ποσοστό χρήσης 60,0% των απαντησάντων ξεναγών το 2005 και 64,9% το 2007. Δεύτερη σε συνολική συχνότητα χρήσης γλώσσα είναι τα Γερμανικά με ποσοστά 40,0% το 2005 και 28,1% το 2007.

Τα Γαλλικά με συνολική χρήση από το 17,1% των ξεναγών το 2005 και το 15,8% το 2007 και τα Ιταλικά με 20,0% το 2005 και 21,1% το 2007 είναι οι γλώσσες που έπονται σε συχνότητα χρήσης, ενώ σε μικρά ποσοστά κυμαίνεται η χρήση άλλων γλωσσών, όπως Ισπανικά, Ολλανδικά, Νορβηγικά, Σουηδικά, Δανέζικα και Σλοβάκικα-Τσέχικα.

στ) Κατοχή άλλου πτυχίου: Το 2005 πλην του πτυχίου της Σχολής Ξεναγών, το οποίο κατέχουν όλοι οι ερωτηθέντες, το 36,7% εξ αυτών διαθέτει και άλλο πτυχίο Ανωτάτης ή Ανωτέρας Σχολής, ενώ το 2007 το ποσοστό αυτό μειώνεται σε 29,8% των απαντησάντων. Το μεγαλύτερο

μέρος εξ' αυτών συγκεντρώνεται σε πτυχιούχους θεωρητικών σχολών γεγονός που παρουσιάζεται και στις άλλες περιοχές της Ελλάδας και είναι εύλογο λόγω συνάφειας με το αντικείμενο των ξεναγών. Επίσης, ορισμένοι από τους ξεναγούς τόσο το 2005 αλλά κυρίως το 2007 είναι κάτοχοι πτυχίου θετικής κατεύθυνσης (Φυσική, Μαθηματικά, Πληροφορική κ.α.).

ζ) Χρόνια άσκησης του επαγγέλματος: Και στις δυο έρευνες, το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντησάντων ασκεί το επάγγελμα από 6 ως και 10 έτη, (47,8% το 2005 και 44,4% το 2007), ενώ από 11 έως και 20 έτη ασκεί το επάγγελμα το 26,1% των απαντησάντων ξεναγών το 2005 και το 25,9% το 2007.

### III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

#### A. ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Μια πρώτη επεξεργασία (απλές κατανομές, επί τοις εκατό) των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο, όσον αφορά τον βαθμό καθαριότητας, μεταξύ των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί, όπου «α» και «β» τα αποτελέσματα για το 2007 και 2005 αντίστοιχα:

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Βαθμός Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων και Διαδρομών 2005-2007**

Α/Α	ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ		Βαθμός Καθαριότητας*				
			1	2	3	4	5
			<i>Ρόδος</i>				
1α	Αρχ. Χώρος	Μεσαιωνική Πόλη	6,7	22,2	55,6	13,3	2,2
1β	Αρχ. Χώρος	Μεσαιωνική Πόλη	5,9	38,2	26,5	26,5	2,9
2α	Αρχ. Χώρος	Ακρόπολη Ρόδου	8,9	40,0	35,6	13,3	2,2
2β	Αρχ. Χώρος	Ακρόπολη Ρόδου	8,6	42,9	42,9	2,9	2,9
3α	Διαδρομή	Ρόδος - Λίνδος	-	17,8	46,7	17,8	17,8
3β	Διαδρομή	Ρόδος - Λίνδος	-	35,3	38,2	17,6	8,8
4α	Αρχ. Χώρος	Καλλιθέας	4,4	24,4	33,3	22,2	15,6
4β	Αρχ. Χώρος	Καλλιθέας	-	-	32,3	38,7	29,0
5α	Αρχ. Χώρος	Λίνδου	13,3	42,2	31,1	13,3	-
5β	Αρχ. Χώρος	Λίνδου	14,3	34,3	42,9	8,6	-
6α	Διαδρομή	Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος	2,2	35,6	55,6	6,7	-
6β	Διαδρομή	Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος	2,9	22,9	51,4	20,0	2,9
7α	Αρχ. Χώρος	Φιλέρημου	11,4	54,5	29,5	4,5	-
7β	Αρχ. Χώρος	Φιλέρημου	8,6	54,3	20,0	11,4	5,7
8α	Αρχ. Χώρος	Κάμειρου	13,3	51,1	31,1	4,4	-
8β	Αρχ. Χώρος	Κάμειρου	8,8	38,2	35,3	14,7	2,9



9α	Χώρος	Πεταλούδων	17,8	60,0	17,8	4,4	-
9β	Χώρος	Πεταλούδων	22,9	48,6	22,9	5,7	-
10α	Διαδρομή	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας	2,3	32,6	53,5	7,0	4,7
10β	Διαδρομή	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας	-	36,4	42,4	12,1	9,1
11α	Διαδρομή	Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος	2,4	38,1	52,4	7,1	-
11β	Διαδρομή	Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος	3,3	20,0	53,3	10,0	13,3
			<b>Κως</b>				
12α	Αρχ. Χώρος	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών	-	31,8	18,2	40,9	9,1
12β	Αρχ. Χώρος	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών		28,6	57,1	14,3	-
13α	Αρχ. Χώρος	Ασκληπιείου	14,3	71,4	9,5	4,8	-
13β	Αρχ. Χώρος	Ασκληπιείου	20,0	40,0	40,0	-	-
14α	Διαδρομή	Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος	-	18,2	59,1	22,7	-
14β	Διαδρομή	Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος	-	50,0	25,0	-	25,0
			<b>Σύμη</b>				
15α	Χώρος	Σύμης	3,0	36,4	36,4	24,2	-
15β	Χώρος	Σύμης	9,4	28,1	37,5	9,4	15,6
			<b>Πάμμος</b>				
16α	Αρχ. Χώρος	Μοναστηρίου - Σπηλαίου	16,7	66,7	16,7	-	-
16β	Αρχ. Χώρος	Μοναστηρίου - Σπηλαίου	20,0	80,0		-	-
			<b>Νίσυρος</b>				
17α	Διαδρομή	Μαντράκι - Ηφαίστειο	18,2	54,5	27,3	-	-
17β	Διαδρομή	Μαντράκι - Ηφαίστειο	12,5	25,0	50,0	-	12,5
			<b>Τήλος</b>				
18α	Διαδρομή	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας	-	50,0	50,0	-	-
18β	Διαδρομή	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας	28,6	14,3	57,1	-	-
<b>Σα</b>	<b>Συνολικός Μέσος Όρος 2007</b>		<b>7,5</b>	<b>41,5</b>	<b>36,6</b>	<b>11,5</b>	<b>2,9</b>
<b>Σβ</b>	<b>Συνολικός Μέσος Όρος 2005</b>		<b>9,2</b>	<b>35,4</b>	<b>37,5</b>	<b>10,7</b>	<b>7,3</b>

\* 1= Πολύ καθαρός χώρος, 2= Καθαρός χώρος, 3= Μέτριος, 4= Βρώμικος χώρος, 5= Πολύ βρώμικος χώρος

Επί του συνόλου διαδρομών και αρχαιολογικών χώρων, τα ποσοστά κατά βαθμό καθαριότητας, τα οποία προκύπτουν ως μέσος όρος του συνόλου των επί μέρους απαντήσεων που αφορούν ξεχωριστά κάθε διαδρομή και κάθε αρχαιολογικό (και μη) χώρο, διαμορφώνονται ως εξής:

Σύμφωνα με την έρευνα του 2005 το 9,2% των απαντήσεων χαρακτηρίζει τους χώρους ως «πολύ καθαρούς», το 35,4% ως «καθαρούς», το 37,5% ως «μέτριους», ενώ το 10,7% ως «βρώμικους» και το 7,3% ως «απαράδεκτα βρώμικους». Αντιστοίχως, κατά την έρευνα του 2007 το 7,5% των απαντήσεων χαρακτηρίζει τους χώρους ως «πολύ καθαρούς», το 41,5% ως «καθαρούς», το 36,6% ως «μέτριους», το 11,5% ως «βρώμικους» και το 2,9% ως «απαράδεκτα βρώμικους».

Το 2007 η συνολική εικόνα εμφανίζεται ελαφρώς βελτιωμένη, αλλά και κατά πολύ ευνοϊκότερη έναντι άλλων περιοχών, αφού οι θετικές απαντήσεις (Κ1+Κ2) αυξάνονται από 44,6% σε 49,0%, ενώ οι αρνητικές (Κ3+Κ4) μειώνονται από 18,0% το 2005 σε 14,4% το 2007.

Επίσης, εξακολουθεί να παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση απαντήσεων στη μεσαία βαθμίδα της κλίμακας, δηλαδή χαρακτηρισμός της κατάστασης ως «μέτριας». Η τάση αυτή παρατηρείται πολύ συχνά σε παρόμοιες έρευνες και συναρτάται με την δημιουργούμενη, στον ερωτώμενο, ψυχολογία ταύτισης με τον μέσο όρο και την επιφυλακτικότητα στη διατύπωση κατηγορηματικής γνώμης.

Εν προκειμένω πάντως, πλην αυτής της γενικώς ισχύουσας διαπίστωσης, η επιλογή του χαρακτηρισμού με βαθμό 3 «μέτρια» υποδηλώνει αρνητική γνώμη για την καθαριότητα, δεδομένου ότι ο βαθμός 2 αντιστοιχεί στον χαρακτηρισμό «αποδεκτός» και έτσι χρωματίζει αρνητικά τον βαθμό 3.

Από την ανάλυση των συγκεντρωθέντων ερωτηματολογίων διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένας βασικός διαχωρισμός, όσον αφορά τον βαθμό καθαριότητας, μεταξύ των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων.

Σύμφωνα με τις γνώμες που διατύπωσαν οι ξεναγοί της Δωδεκανήσου, αφενός σχηματίζεται η παραπάνω γενική εικόνα για τον βαθμό καθαριότητας αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, και αφετέρου, εν συνεχεία, αποδίδεται ξεχωριστός χαρακτηρισμός στους επιμέρους χώρους (αρχαιολογικούς ή μη), καθώς και στις διαδρομές.

## **1) Αρχαιολογικοί (και μη) χώροι**

Εξετάζοντας τις επιμέρους απαντήσεις παρατηρούμε ότι και στα Δωδεκάνησα οι χαρακτηρισμοί για τους χώρους είναι ευνοϊκότεροι απ' ό,τι για τις διαδρομές, κάτι που ανεξαρτήτως της θετικής ή αρνητικής εικόνας που προκύπτει, συμβαίνει σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας.

Έτσι, η πλέον θετική γνώμη διατυπώνεται για τον χώρο του Ασκληπιείου στην Κω με 85,7% θετικών χαρακτηρισμών το 2007 και 60,0% το 2005. Ακολουθεί ο αρχαιολογικός χώρος του Μοναστηρίου-Σπηλαίου στην Πάτμο με 83,4% το 2007, ο χώρος των Πεταλούδων (που δεν είναι αρχαιολογικός, αλλά τουριστικό αξιοθέατο) με 77,8% το 2007 και 71,5% το 2005 και ο αρχαιολογικός χώρος Φιλερήμου στην Ρόδο με 65,9% το 2007 και 62,9% το 2005.

Μικρότερα ποσοστά θετικών χαρακτηρισμών παρουσιάζουν ο χώρος της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου όπου υπάρχει μείωση των θετικών γνωμών από το 44,1% το 2005 στο 28,9% το 2007, η Ακρόπολη της Ρόδου με ποσοστό θετικών γνωμών 48,9% το 2007 και 51,5% το 2005, ο αρχαιολογικός χώρος της Λίνδου με ποσοστό θετικών χαρακτηρισμών 55,5% το 2007 και 48,6% το 2005. Κάπως βελτιωμένη εμφανίζεται η κατάσταση στον αρχαιολογικό χώρο του Κάμειρου στην Ρόδο καθώς οι θετικές γνώμες έφτασαν το 2007 το 64,4% έναντι του 47,0% που είχαν συγκεντρώσει το 2005 αλλά και ο αρχαιολογικός χώρος της Καλλιθέας Ρόδου καθώς το 2005 κανένας από τους ξεναγούς δεν την χαρακτήρισε θετικά ενώ το 2007 συγκέντρωσε το 28,8% θετικών γνωμών.

Τέλος, ακόμη χαμηλότερα ποσοστά θετικών χαρακτηρισμών συγκεντρώνει ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Αγοράς-Δυτικών Ανασκαφών στην Κω με 31,8% το 2007 και 28,6% το 2005 αλλά και ο χώρος της Σύμης με 39,4% θετικών χαρακτηρισμών το 2007 και 37,5% το 2005.

## **2) Διαδρομές**

Από τις διαδρομές, θετικότερη εντύπωση σχηματίζεται για τα μικρά νησιά, καθώς η διαδρομή Λιβάδι-Μεγάλο Χωριό- Αγ. Παντελεήμονας στην Τήλο συγκεντρώνει το 50% των θετικών γνωμών το 2007 και το 42,9% το 2005 και η διαδρομή Μαντράκι-Ηφαίστειο στη Νίσυρο συγκεντρώνει το 72,7% των θετικών χαρακτηρισμών το 2007 από το 37,5% το 2005.

Σημαντική είναι η διαπίστωση ότι τα μικρά νησιά εμφανίζουν πολύ καλύτερη εικόνα έναντι της Ρόδου και της Κω, καθώς τα ποσοστά θετικών χαρακτηρισμών για τις διαδρομές σε αυτά είναι μεγαλύτερα από εκείνα στα δυο μεγάλα νησιά. Συγκεκριμένα, η διαδρομή Πόλη Ρόδου - Λίνδος παρουσιάζει αισθητή μείωση των θετικών γνώμων καθώς το 2007 χαρακτηρίζεται θετικά μόνον από το 17,8% των απαντησάντων έναντι του 35,3% του 2005 και η διαδρομή Κολύμπια - Επτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας από το 36,4% το 2005 σε 34,9% το 2007.

Αντιθέτως, η διαδρομή Ρόδος -Φιλήρημος-Κάμειρος εμφανίζεται ελαφρώς βελτιωμένη, καθώς οι θετικοί χαρακτηρισμοί έφτασαν το 37,8% το 2007 από το 25,8% το 2005 και οι αρνητικοί μειώθηκαν αισθητά από το 22,9% το 2005 σε 6,7% το 2007. Ελαφρώς βελτιωμένη εμφανίζεται, επίσης, να είναι η κατάσταση και για τη διαδρομή Λίνδος- Κατταβιά-Μονόλιθος-Κάμειρος καθώς το 2007 συγκέντρωσε το 40,5% θετικών γνώμων, ενώ το 2005 είχε συγκεντρώσει το 23,3%.

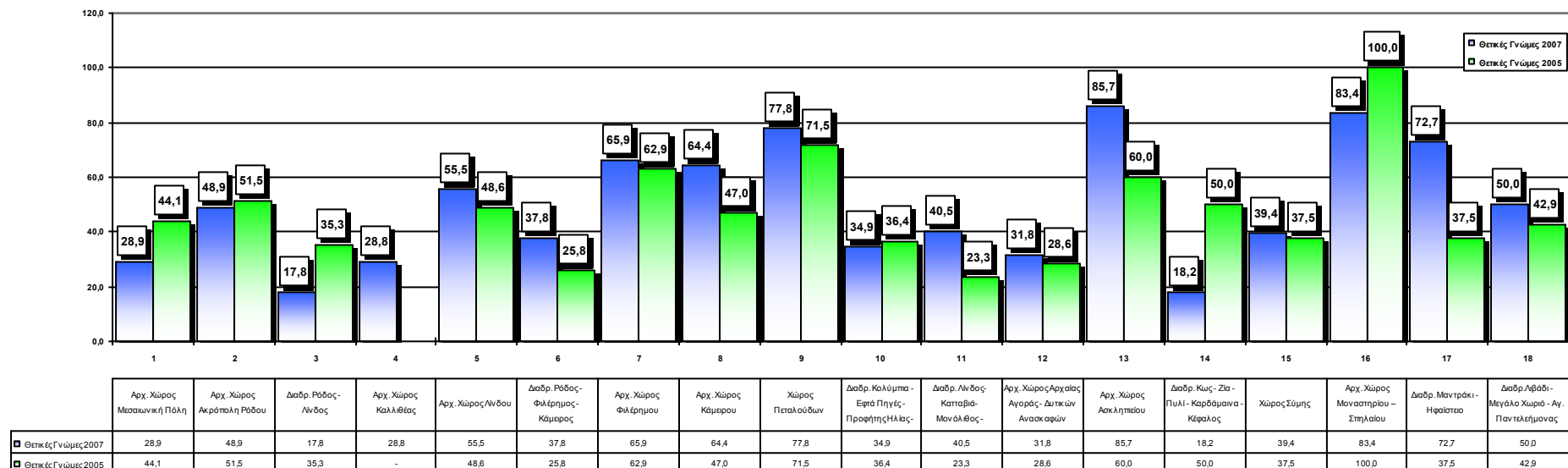
Στη Κω η διαδρομή Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος παρουσίασε μια αισθητή μείωση των θετικών χαρακτηρισμών καθώς το 2005 είχε συγκεντρώσει το 50,0% των θετικών απαντήσεων (ποσοστό αρκετά ικανοποιητικό για διαδρομή) ενώ το 2007 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 18,2%.

Η θετικότερη γνώμη για τα μικρά νησιά προφανώς σχετίζεται με την αβίαστη κυκλοφορία των οχημάτων, εν αντιθέσει με την Ρόδο και την Κω όπου υπάρχει ορισμένες φορές κυκλοφοριακό πρόβλημα, καθώς και με το είδος των διαδρομών που στα μικρά νησιά διέρχονται από φυσικό περιβάλλον και όχι από αστικό χώρο.

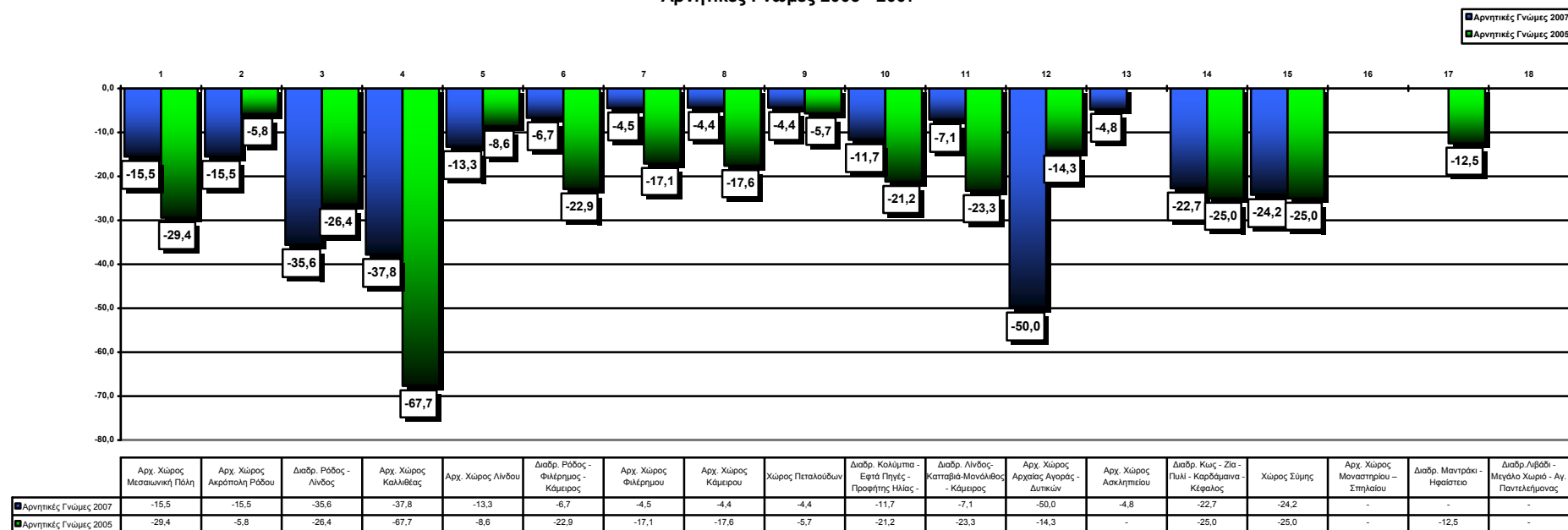
Στο έγχρωμο γράφημα που ακολουθεί απεικονίζονται οι θετικές (κωδικοί 1+2) και αντίστροφα οι αρνητικές (κωδικοί 4+5) γνώμες ανά Αρχαιολογικό Χώρο - Διαδρομή (Μπλε χρώμα 2007, πράσινο χρώμα 2005).

## Διάγραμμα Πίνακα 1

### Θετικές Γνώμες 2005 - 2007



### Αρνητικές Γνώμες 2005 - 2007



### 3) Πρόσθετα σχόλια των ερωτηθέντων

Εκτός από την βαθμολόγηση του επιπέδου καθαριότητας των αρχαιολογικών (και μη) χώρων και των κατευθυνόμενων προς και από αυτούς διαδρομών, ορισμένοι από τους ξεναγούς προέβησαν σε πρόσθετα σχόλια - παρατηρήσεις επί του θέματος. Παρακάτω παραθέτουμε, αυτούσια, τα κατά τη γνώμη μας, πλέον χαρακτηριστικά σχόλια που διατύπωσαν οι ξεναγοί στον ελεύθερο χώρο του ερωτηματολογίου:

#### α) Για τη Ρόδο:

- Αρκετοί ήταν οι ξεναγοί που σχολίασαν την κατάσταση στις τουαλέτες, με σχόλια όπως: «*Η κατάσταση στις τουαλέτες είναι απαράδεκτη (αριθμός και συντήρηση) σε Λίνδο, Φιλέρημο και Παλάτι*»

- Πολλοί από τους ξεναγούς επισήμαναν προβλήματα σχετικά με την κυκλοφορία στην Μεσαιωνική Πόλη: «*Στην Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου οι κεντρικοί δρόμοι, «δρόμοι βιτρίνας», είναι ικανοποιητικοί, ενώ υπάρχουν μικρότεροι δρόμοι από όπου περνούν όμως καθημερινά αμέτρητοι τουρίστες, οι οποίοι είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Επίσης, υπάρχουν πολλά ερειπωμένα σπίτια τα οποία είναι κανονικοί σκουπιδοτόποι*»

- «*Η κυκλοφορία αυτοκινήτων, δικύκλων και το παράνομο παρκάρισμα έξω από το Καστέλλο-Παλάτι καθώς και κατά μήκος της οδού Ιπποτών είναι απαράδεκτη*»

- «*Η ξενάγηση στη Λίνδο είναι επικίνδυνη για ηλικιωμένους*»

-Υπήρξαν αρκετές προτάσεις για γενική απαγόρευση κυκλοφορίας οχημάτων στην Μεσαιωνική Πόλη.

Τα σχόλια για την Ρόδο, πέρα των σημαντικών προβλημάτων που επισημαίνουν για το ίδιο το νησί, επιβεβαιώνουν και την προηγούμενη επισήμανση για καλύτερες κυκλοφοριακές συνθήκες στα μικρά νησιά.

#### β) Για την Κω:

- «*Ο χώρος στάθμευσης του Ασκληπιείου έχει πολλά σκουπίδια επί μονίμου βάσεως*»
- «*Ο χώρος της Αρχαίας Αγοράς βρίσκεται δίπλα σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης νέων (μπαρ, κλαμπ κλπ) με αποτέλεσμα η εικόνα του χώρου (εντός και εκτός), ειδικά το πρωί, να είναι πολύ άσχημη. Όμως και ο χώρος των Δυτικών Ανασκαφών δυστυχώς έχει χειρότερη εικόνα*».
- «*Σε μερικά σημεία των διαδρομών όπως: Καρδάμαινα-Αεροδρόμιο, επαρχιακός δρόμος-Μαστιχάρι και η ευρύτερη περιοχή του Κεφάλου (Πανοραμικό, Κάστρο) υπάρχουν πολλά σκουπίδια (χαρτιά, μπουκάλια, πλαστικά, μπάτσα)*».
- Γενικά, η εικόνα όλου του νησιού από τον Ιούλιο μέχρι και το τέλος της τουριστικής περιόδου χειροτερεύει από άποψη καθαριότητας.

#### γ) Για τη Σύμη:

- «*Υπάρχει πρόβλημα κατά την αποβίβαση των επιβατών από το πλοίο εξαιτίας της κυκλοφορίας οχημάτων πάνω στην προκυμαία*».

## Β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΟ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

Για ν' αποτυπωθεί παραστατικά η διαμορφωμένη κατάσταση, όσον αφορά στην καθαριότητα αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, επιχειρήθηκε η απόλυτη ιεράρχηση (κατάταξη) του βαθμού καθαριότητας.

Μεθοδολογικά, η διαδικασία γι' αυτήν την ιεράρχηση ήταν:

α) Ομαδοποιήθηκαν οι θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2), καθώς και οι αρνητικές (κωδικοί 4 και 5).

β) Χρησιμοποιήθηκε συντελεστής στάθμισης της βαθμολόγησης που κατά περίπτωση ήταν:

+2 για τις θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2)

0 για τον χαρακτηρισμό «μέτρια» (κωδικός 3)

-2 για τις αρνητικές απαντήσεις (κωδικοί 4 και 5)

Κατ' αυτόν τον τρόπο προέκυψε η απόλυτη ιεράρχηση κατά βαθμό καθαριότητας που παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα:

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (όπου «α» και «β» τα αποτελέσματα για το 2007 και 2005 αντίστοιχα)**

Α/Α	Αρχ. Χώρος/Διαδρομή		(1+2)	3	(4+5)	2(1+2)	2(4+5)	Σ(+/-)	Κατάταξη
	Ρόδος								
1α	Αρχ. Χώρος	Μεσαιωνική Πόλη	28,9	55,6	15,5	578	310	268	14
1β	Αρχ. Χώρος	Μεσαιωνική Πόλη	44,1	26,5	29,4	882	588	294	12
2α	Αρχ. Χώρος	Ακρόπολη Ρόδου	48,9	35,6	15,5	978	310	668	9
2β	Αρχ. Χώρος	Ακρόπολη Ρόδου	51,5	42,9	5,8	1030	116	914	5
3α	Διαδρομή	Ρόδος - Λίνδος	17,8	46,7	35,6	356	712	-356	17
3β	Διαδρομή	Ρόδος - Λίνδος	35,3	38,2	26,4	706	528	178	15
4α	Αρχ. Χώρος	Καλλιθέας	28,8	33,3	37,8	576	756	-180	16
4β	Αρχ. Χώρος	Καλλιθέας	-	32,3	67,7	-	1354	-1354	18
5α	Αρχ. Χώρος	Λίνδου	55,5	31,1	13,3	1110	266	844	8
5β	Αρχ. Χώρος	Λίνδου	48,6	42,9	8,6	972	172	800	7
6α	Διαδρομή	Ρόδος - Φιλήρημος - Κάμειρος	37,8	55,6	6,7	756	134	622	11
6β	Διαδρομή	Ρόδος - Φιλήρημος - Κάμειρος	25,8	51,4	22,9	516	458	58	16
7α	Αρχ. Χώρος	Φιλήρημου	65,9	29,5	4,5	1318	90	1228	5
7β	Αρχ. Χώρος	Φιλήρημου	62,9	20,0	17,1	1258	342	916	4
8α	Αρχ. Χώρος	Κάμειρου	64,4	31,1	4,4	1288	88	1200	6
8β	Αρχ. Χώρος	Κάμειρου	47,0	35,3	17,6	940	352	588	8

9α	Χώρος	Πεταλούδων	77,8	17,8	4,4	1556	88	1468	3
9β	Χώρος	Πεταλούδων	71,5	22,9	5,7	1430	114	1316	2
10α	Διαδρομή	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας	34,9	53,5	11,7	698	234	464	12
10β	Διαδρομή	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας	36,4	42,4	21,2	728	424	304	11
11α	Διαδρομή	Λίνδος-Κατταβιά-Μονόλιθος - Κάμειρος	40,5	52,4	7,1	810	142	668	9α
11β	Διαδρομή	Λίνδος-Κατταβιά-Μονόλιθος - Κάμειρος <b>Κως</b>	23,3	53,3	23,3	466	466	0	17
12α	Αρχ. Χώρος	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών	31,8	18,2	50,0	636	1000	-364	18
12β	Αρχ. Χώρος	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών	28,6	57,1	14,3	572	286	286	12
13α	Αρχ. Χώρος	Ασκληπιείου	85,7	9,5	4,8	1714	96	1618	2
13β	Αρχ. Χώρος	Ασκληπιείου	60,0	40,0	-	1200	-	1200	3
14α	Διαδρομή	Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος	18,2	59,1	22,7	364	454	-90	15
14β	Διαδρομή	Κως-Ζία -Πυλί -Καρδάμαινα-Κέφαλος <b>Σύμη</b>	50,0	25,0	25,0	1000	500	500	9 <sup>α</sup>
15α	Χώρος	Σύμης	39,4	36,4	24,2	788	484	304	13
15β	Χώρος	Σύμης <b>Πάτμος</b>	37,5	37,5	25,0	750	500	250	14
16α	Αρχ. Χώρος	Μοναστηρίου - Σπηλαίου	83,4	16,7	-	1668	-	1668	1
16β	Αρχ. Χώρος	Μοναστηρίου - Σπηλαίου <b>Νίσυρος</b>	100,0	-	-	2000	-	2000	1
17α	Διαδρομή	Μαντράκι - Ηφαίστειο	72,7	27,3	-	1454	-	1454	4
17β	Διαδρομή	Μαντράκι - Ηφαίστειο <b>Τήλος</b>	37,5	50,0	12,5	750	250	500	9
18α	Διαδρομή	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας	50,0	50,0	-	1000	-	1000	7
18β	Διαδρομή	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας	42,9	57,1	-	858	-	858	6

Όσον αφορά την κατάταξη αρχαιολογικών (και μη) χώρων και διαδρομών το 2005 και το 2007 η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής.

Και στις δυο έρευνες, ο αρχαιολογικός χώρος του Μοναστηρίου-Σπηλαίου στην Πάτμο καταλαμβάνει την 1η θέση. Την 2η θέση το 2007 καταλαμβάνει ο αρχ. χώρος του Ασκληπιείου στη Κω παρουσιάζοντας σχετικά βελτιωμένη εικόνα σε σύγκριση με το 2005 που καταλάμβανε την 3η θέση. Αντίθετα, ο χώρος των Πεταλούδων από την 2η θέση που καταλάμβανε το 2005

κατατάσσεται στην 3η θέση το 2007 και ο αρχ. χώρος της Φιλερήμου από την 4η θέση που καταλάμβανε το 2005 κατατάσσεται στην 5η θέση το 2007.

Σημαντική βελτίωση παρουσιάζεται στη διαδρομή Μαντράκι-Ηφαίστειο στη Νίσυρο, καθώς προωθείται από την 9η θέση το 2005 στην 4η θέση το 2007, αλλά και στη διαδρομή Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος όπου από την 17η θέση το 2005 ανέρχεται στην 9η το 2007.

Επίσης αξιοσημείωτη θετική εξέλιξη είναι αυτή που αφορά τη διαδρομή Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος καθώς παρουσιάζεται μετριασμός της αρνητικής εικόνας και από την 16η θέση το 2005, ανέρχεται στη 11η θέση το 2007. Θετική εξέλιξη παρουσιάζει και ο αρχαιολ. χώρος του Κάμειρου καθώς από την 8η θέση το 2005 προωθείται στην 6η θέση το 2007.

Σχετικά σταθερή παρουσιάζεται η κατάσταση στους εξής χώρους και διαδρομές:

- στη διαδρομή Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας (6η θέση το 2005 και 7η θέση το 2007)
- στον αρχαιολ. χώρο της Λίνδου στη Ρόδο (7η θέση το 2005 και 8η θέση το 2007)
- στη διαδρομή Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας στη Ρόδο (11η θέση το 2005 και 12η θέση το 2007)
- στον αρχαιολ. χώρο της Σύμης (14η θέση το 2005 και 13η το 2007)

Αξιοσημείωτες αρνητικές εξελίξεις είχαμε:

- στον αρχαιολ. χώρο της Ακρόπολης στη Ρόδο από την 5η (2005) στην 9η θέση (2007).
- στη διαδρομή Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος από την 9η (2005) στην 15η θέση (2007)
- και ιδιαίτερα στον αρχαιολ. χώρο Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών στην Κω από την 12η θέση (2005) στην 18η θέση (2007).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι στις τελευταίες θέσεις κατάταξης βρίσκονται η διαδρομή Ρόδος -Λίνδος (17η θέση το 2007 και 15η το 2005) και ο αρχαιολ. χώρος της Καλλιθέας στη Ρόδο (16η θέση το 2007 και 18η το 2005), όπου αν και παρουσιάζει μια σχετική βελτίωση εξακολουθεί να βαθμολογείται αρνητικά.

Η συνολική εικόνα των χώρων, οι οποίοι για το 2007 έχουν όλοι δείκτη με θετικό πρόσημο, με εξαίρεση τον αρχ. χώρο της Καλλιθέας (Ρόδος) και τον αρχαιολ. χώρο της Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών (Κως), εξακολουθεί να είναι θετική. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποσοστιαία συμβολή των χώρων (αρχαιολογικών και μη) στη συνολική θετική εικόνα, ξεχωριστά για το 2005 και το 2007.



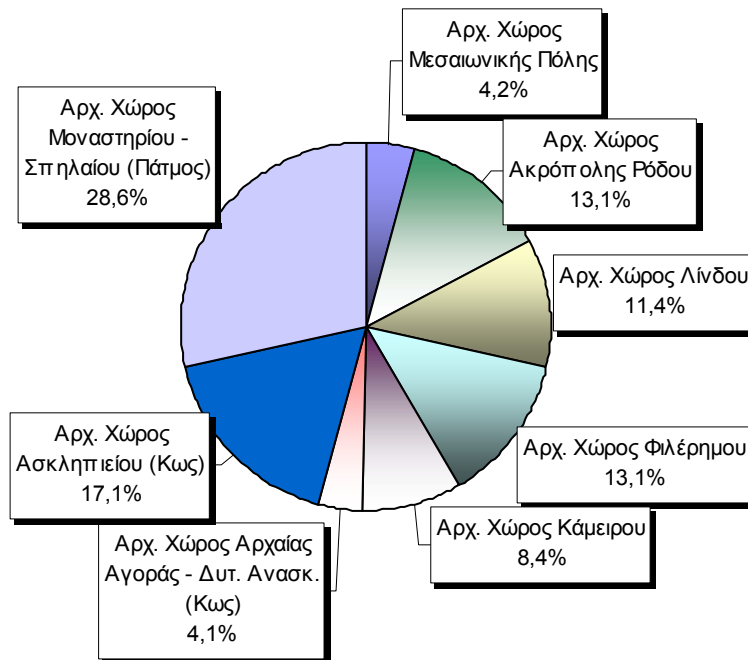
**Πίνακας 3: Αρχαιολογικοί και Μη Χώροι**

Χώροι	2005					2007				
	Απόλυτοι Αριθμοί	% αρχ. χώρων	% μη αρχ. χώρων	Συνολικό % αρχ. & μη χώρων	Κατάταξη*	Απόλυτοι Αριθμοί	% αρχ. χώρων	% μη αρχ. χώρων	Συνολικό % αρχ. και μη χώρων	Κατάταξη*
Αρχ. Χώρος Μεσαιωνικής Πόλης	294	4,2	-	3,4	12	268	3,6	-	2,9	14
Αρχ. Χώρος Ακρόπολης Ρόδου	914	13,1	-	10,7	5	668	8,9	-	7,2	9
Αρχ. Χώρος Καλλιθέας	(-1.354)**	-	-	-	18	(-180)**	-	-	-	16
Αρχ. Χώρος Λίνδου	800	11,4	-	9,3	7	844	11,3	-	9,1	8
Αρχ. Χώρος Φιλήρημου	916	13,1	-	10,7	4	1228	16,4	-	13,3	5
Αρχ. Χώρος Κάμειρου	588	8,4	-	7,0	8	1200	16,0	-	13,0	6
Αρχ. Χώρος Αρχαίας Αγοράς - Δυτ. Ανασκ. (Κως)	286	4,1	-	3,3	13	(-364)**	-	-	-	18
Αρχ. Χώρος Ασκληπιείου (Κως)	1.200	17,1	-	14,0	3	1.618	21,6	-	17,5	2
Αρχ. Χώρος Μοναστηρίου - Σπηλαίου (Πάτμος)	2.000	28,6	-	23,3	1	1.668	22,3	-	18,0	1
<b>Σύνολο</b>	<b>6.998</b>	<b>100,0</b>	<b>-</b>			<b>7.494</b>	<b>100,0</b>			
Χώρος Πεταλούδων	1316	-	84	15,4	2	1468	-	82,8	15,8	3
Χώρος Σύμης	250	-	16	2,9	14	304	-	17,2	3,3	13
<b>Σύνολο</b>	<b>1.566</b>		<b>100,0</b>			<b>1.772</b>		<b>100,0</b>		
<b>Γενικό Σύνολο</b>	<b>8.564</b>			<b>100,0%</b>		<b>9.266</b>			<b>100,0</b>	

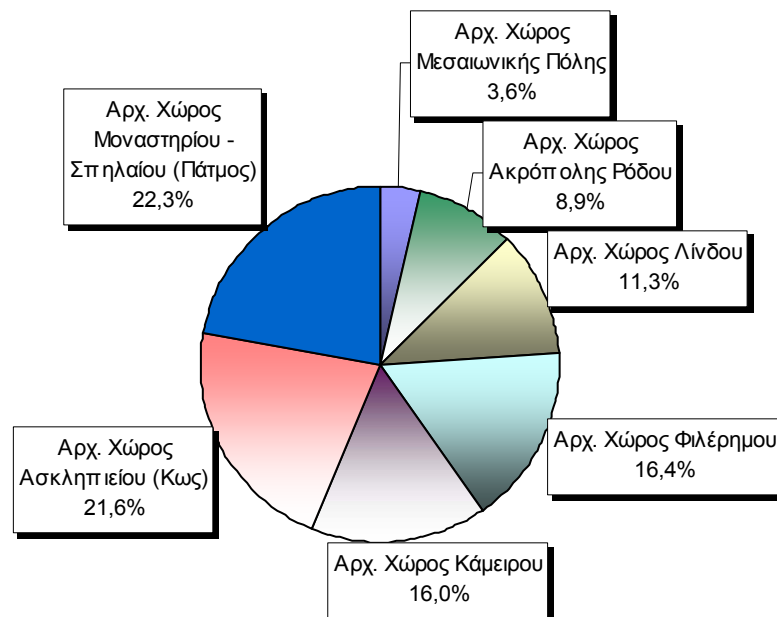
\*Στη απόλυτη κατάταξη οι αριθμοί 6,9<sup>α</sup>,9,10,14,15,16 αντιστοιχούν σε διαδρομές (βλ. Συνολικό Πίνακα 2)

\*\*Αρνητικές τιμές (δεν συμπεριλαμβάνονται στους υπολογισμούς).

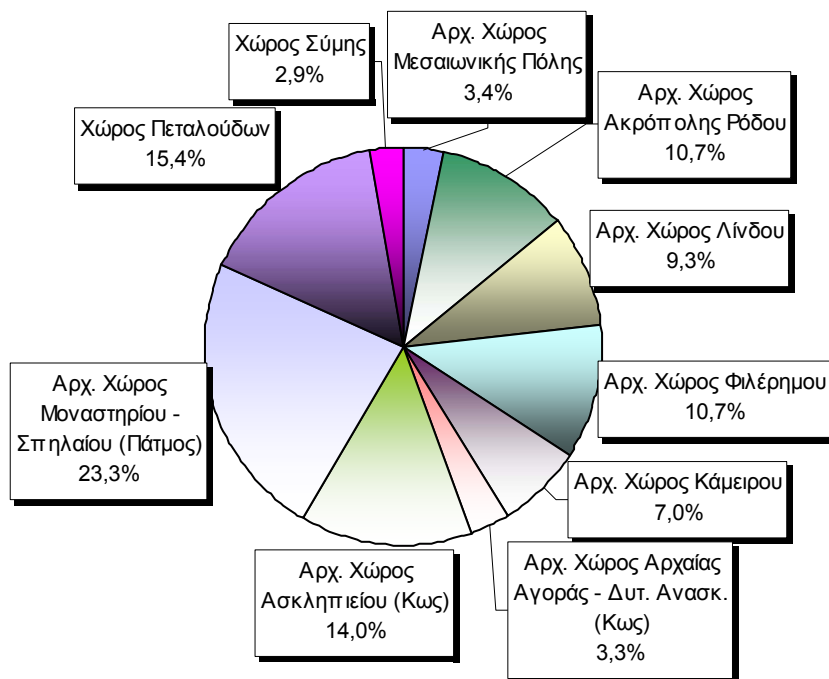
### Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών Χώρων 2005



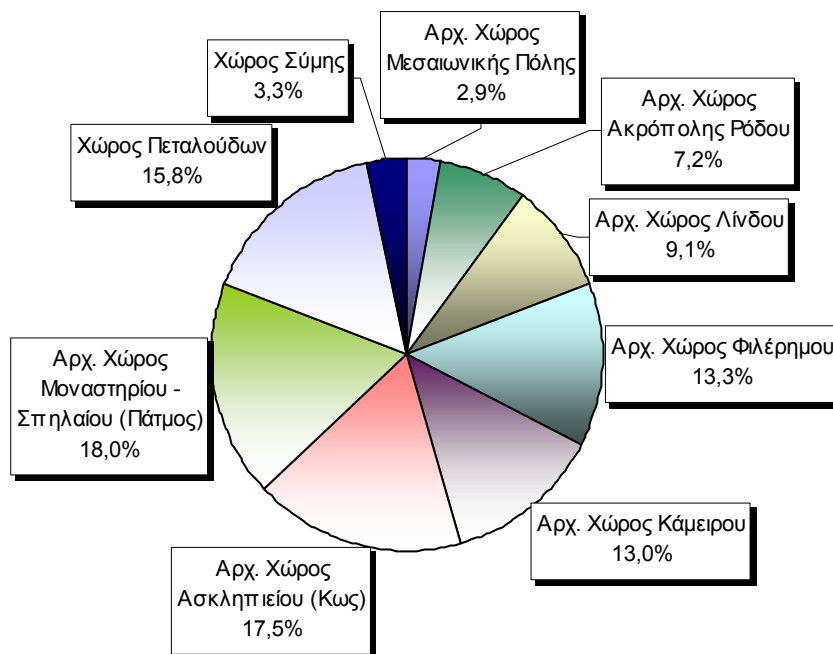
### Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών Χώρων 2007



### Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών και Μη Χώρων 2005



### Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών και Μη Χώρων 2007



Όσον αφορά στις διαδρομές η συμβολή τους στη συνολική θετική εικόνα έχει ως εξής:

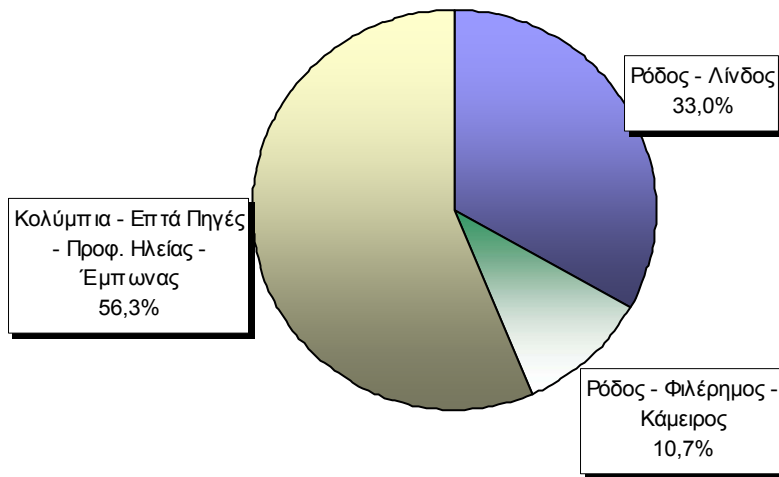
**Πίνακας 4: Διαδρομές**

Διαδρομές	2005					2007				
	Απόλυτοι Αριθμοί	% Διαδρομών Ρόδου	% Διαδρομών των άλλων νησιών	Συνολικό % Διαδρομών όλων των Νησιών	Κατάταξη*	Απόλυτοι Αριθμοί	% Διαδρομών Ρόδου	% Διαδρομών των άλλων Νησιών	Συνολικό % Διαδρομών όλων των νησιών	Κατάταξη*
Ρόδος - Λίνδος	178	33,0		7,4	15	(-356)**	-		-	17
Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος	58	10,7		2,4	16	622	35,5		14,8	11
Κολύμπια - Επτά Πηγές - Προφ. Ηλείας - Έμπωνας	304	56,3		12,7	11	464	26,5		11,0	12
Λίνδος - Καταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος	0	-		-	17	668	38,1		15,9	10
<b>Σύνολο</b>	<b>540</b>	<b>100,0</b>		<b>-</b>	<b>-</b>	<b>1.754</b>	<b>100,0</b>			
Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμενα - Κέφαλος	500		26,9	20,8	9 <sup>a</sup>	(-90)**		-	-	15
Μαντράκι - Ηφαίστειο (Νίσυρος)	500		26,9	20,8	9	1.454		59,3	34,6	4
Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμων (Τήλος)	858		46,2	35,8	6	1.000		40,7	23,8	7
<b>Σύνολο</b>	<b>1.858</b>		<b>100,0</b>	<b>-</b>		<b>2.454</b>				
<b>Γενικό Σύνολο</b>	<b>2.398</b>			<b>100,0</b>		<b>4.208</b>			<b>100,0</b>	

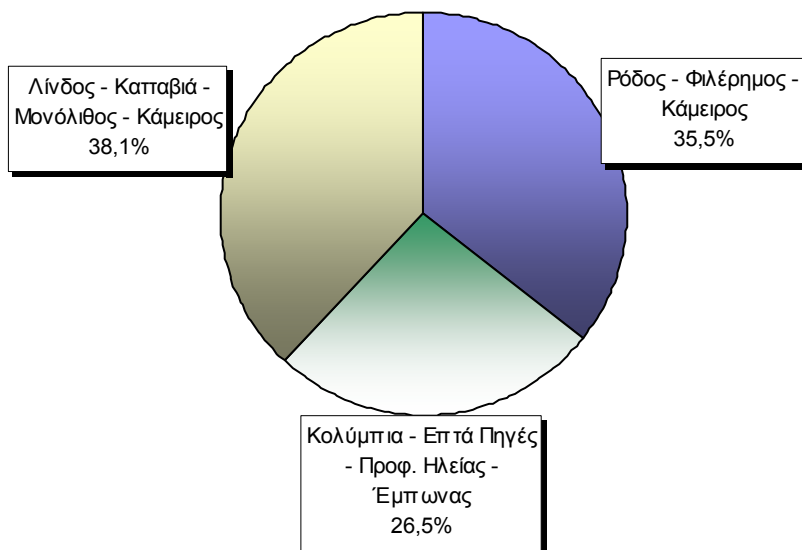
\*Στην απόλυτη κατάταξη οι αριθμοί 6,9α,9,10,14,15,16 αντιστοιχούν σε διαδρομές (βλ. Συνολικό Πίνακα 2)

\*\*Αρνητικές τιμές (δεν συμπεριλαμβάνονται στους υπολογισμούς).

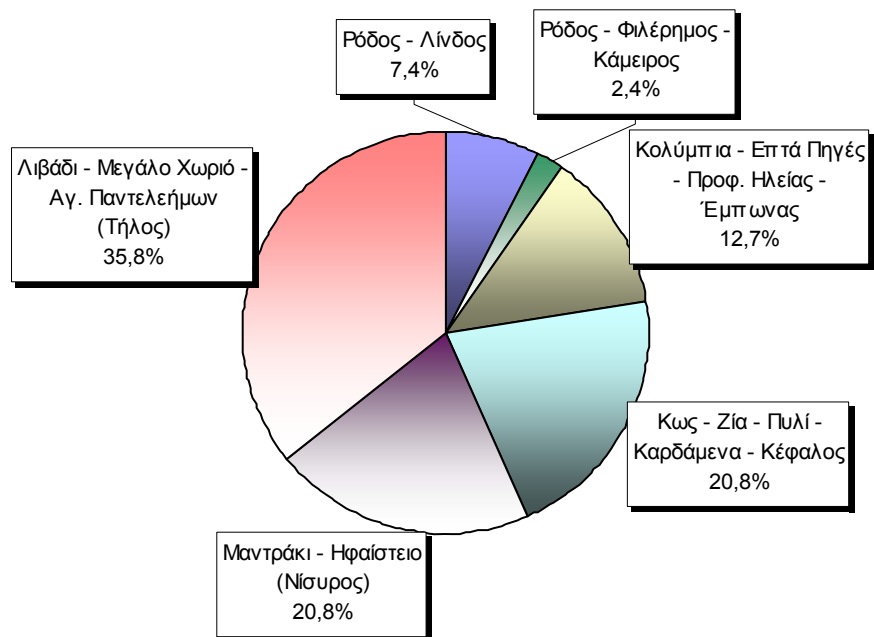
### Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών Ρόδου 2005



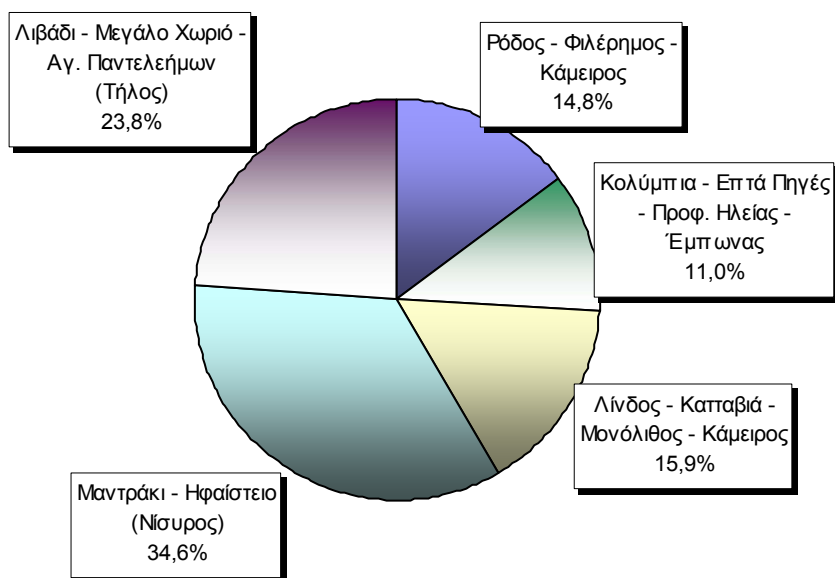
### Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών Ρόδου 2007



### Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών όλων των Νησιών 2005



### Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών όλων των Νησιών 2007



## Γ. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΓΝΩΜΩΝ ΚΑΤΑ ΝΗΣΙ - ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ (Η ΜΗ ΧΩΡΩΝ) ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

Ο πίνακας που ακολουθεί περιέχει τις γνώμες των ξεναγών (για χώρους και διαδρομές συνολικά) ανά νησί για Ρόδο και Κω. Στα υπόλοιπα νησιά παραμένει ο αρχικός -ένας- χαρακτηρισμός, καθώς στο καθένα από αυτά βαθμολογήθηκε είτε μόνον ένας χώρος είτε μια μόνο διαδρομή.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Μέσοι Όροι Γνωμών κατά Νησί [Καθαριότητα Αρχαιο-λογικών (ή μη Χώρων) και Διαδρομών]**

ΝΗΣΙΑ	ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ				
	1	2	3	4	5
<b>ΡΟΔΟΣ</b>					
2005	6,8	33,7	37,1	15,3	7,0
2007	7,5	38,0	40,2	10,4	3,9
<b>ΚΩΣ</b>					
2005	6,7	39,5	40,7	4,8	8,3
2007	4,8	40,5	28,9	22,8	3,0
<b>ΣΥΜΗ</b>					
2005	9,4	28,1	37,5	9,4	15,6
2007	3,0	36,4	36,4	24,2	-
<b>ΠΑΤΜΟΣ</b>					
2005	20,0	80,0	-	-	-
2007	16,7	66,7	16,7	-	-
<b>ΝΙΣΥΡΟΣ</b>					
2005	12,5	25,0	50,0	-	12,5
2007	18,2	54,5	27,3	-	-
<b>ΤΗΛΟΣ</b>					
2005	28,6	14,3	57,1	-	-
2007	-	50,0	50,0	-	-

Η σύγκριση των απαντήσεων για κάθε νησί ξεχωριστά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα περισσότερα προβλήματα καθαριότητας αρχαιολογικών και μη χώρων και διαδρομών εμφανίζει η Ρόδος, η Κως και η Σύμη, καθώς και στις δυο έρευνες συγκεντρώνουν τα μικρότερα ποσοστά θετικών γνώμων και τα μεγαλύτερα ποσοστά αρνητικών χαρακτηρισμών.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι για τα νησιά Ρόδος, Κως και Σύμη διατύπωσε γνώμη η πλειονότητα των ερωτηθέντων ξεναγών, ενώ για τα νησιά Πάτμο, Νίσυρο και Τήλο διατύπωσε γνώμη ένας μικρός αριθμός ξεναγών, δηλαδή, μόνον όσοι ξεναγούν σε αυτά.

Έτσι, το 2007 η Ρόδος συγκεντρώνει το 45,5% των θετικών χαρακτηρισμών (Κ1+Κ2) και το 14,3% των αρνητικών (Κ4+Κ5), η Κως συγκεντρώνει το 45,3% θετικών γνώμων και το 25,8% των αρνητικών γνώμων και η Σύμη το 39,4% των θετικών χαρακτηρισμών και το 24,2% των αρνητικών γνώμων. Συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα ποσοστά του 2005 παρατηρούμε ότι αυξάνονται οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί στην Κω και μειώνονται στην Ρόδο, ενώ στην Σύμη επικρατεί η ίδια κατάσταση.

Ευνοϊκότερη εικόνα, συνολικά, παρουσιάζει η Νίσυρος καθώς το ποσοστό των θετικών χαρακτηρισμών το 2007 ανήλθε στο 72,7% έναντι του 37,5% του 2005, ενώ δεν υπήρξε κανένας αρνητικός χαρακτηρισμός το 2007 έναντι του 12,5% του 2005.

Ειδικότερα για την Πάτμο παρατηρείται συγκέντρωση όλων των απαντήσεων στους θετικούς χαρακτηρισμούς και ορισμένων στον χαρακτηρισμό «μέτρια». Συγκεκριμένα, στην έρευνα του 2007 το 83,4% των απαντησάντων χαρακτηρίζει θετικά τους χώρους και τις διαδρομές της

Πάτμου και το 16,7% τους χαρακτηρίζει ως «μέτριους», ενώ το 2005 όλοι οι απαντήσαντες ξεναγοί είχαν δώσει μόνον θετικές απαντήσεις.

Ανάλογη κατάσταση παρατηρείται και στην Τήλο όπου και εδώ δεν υπάρχουν αρνητικοί χαρακτηρισμοί ενώ το συνολικό ποσοστό των θετικών απαντήσεων είναι για το 2007 50,0% και για το 2005 το 42,9%.

Οι διαπιστώσεις αυτές οδηγούν στο αποτέλεσμα η Ρόδος και η Κως να παρουσιάζουν λιγότερο ευνοϊκή εικόνα έναντι των υπολοίπων νησιών σύμφωνα με τις γνώμες των ξεναγών της Δωδεκανήσου.

Όσον αφορά τη Ρόδο, αξιοσημείωτη είναι η αντίθεση των θετικών εντυπώσεων που δημιουργούν οι εκτός πόλης αρχαιολογικοί (και μη) χώροι εν συγκρίσει με τους εντός πόλης, καθώς οι μεν πρώτοι κατατάσσονται σε σχετικά υψηλές θέσεις, ενώ οι δεύτεροι κατατάσσονται στις τελευταίες θέσεις της γενικής κατάταξης.

Συγκεκριμένα, οι εκτός πόλης χώροι, αν και το 2007 παρουσιάζουν μια σχετική μείωση της καλής εικόνας τους εν συγκρίσει με το 2005, και στις δυο έρευνες καταλαμβάνουν υψηλές θέσεις:

- χώρος Πεταλούδων, 3η το 2007 και 2η το 2005,
- αρχ. χώρος Φιλήρημου, 5η θέση το 2007 και 4η το 2005
- αρχ. χώρος Κάμειρου, 6η θέση το 2007 και 8η θέση το 2005
- και αρχ. χώρος Λίνδου, 8η θέση το 2007 και 7η το 2005,

Αντίθετα, οι εντός των ορίων της πόλης χώροι καταλαμβάνουν τις χαμηλότερες θέσεις:

- αρχ. χώρος Μεσαιωνικής Πόλης, 14η θέση το 2007 και 12η θέση το 2005
- αρχ. χώρος της Καλλιθέα, 16η θέση το 2007 και 18<sup>η</sup> θέση το 2005.
- και αρχ. χώρος Ακρόπολης Ρόδου, 9<sup>η</sup> θέση το 2007 και 5η θέση το 2005

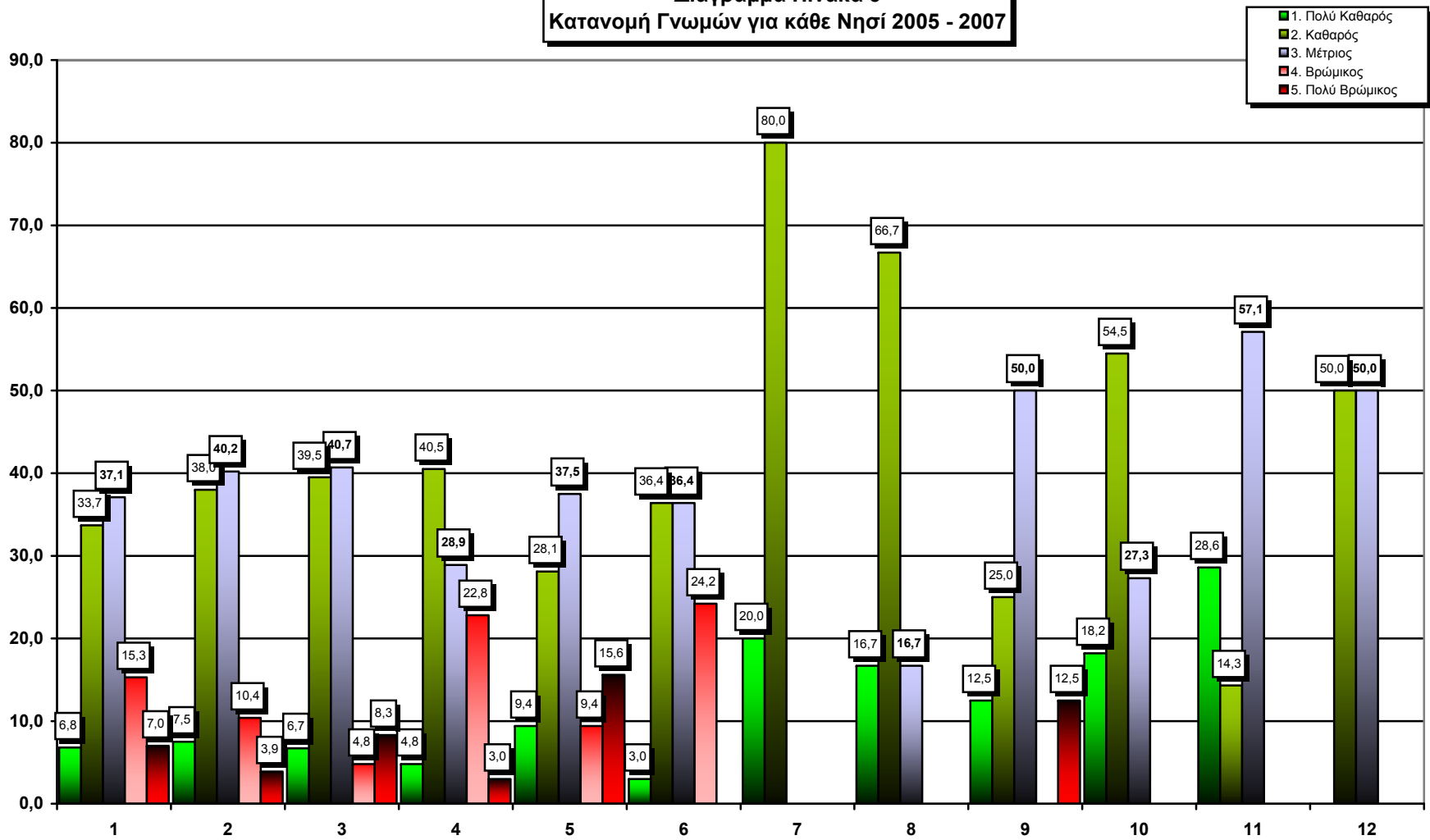
Το ίδιο ισχύει, δυστυχώς, και στην Κω για τον αρχ. χώρο Αρχαίας Αγοράς - Δυτ. Ανασκαφές που από την 13η θέση το 2005 πήγε στην 18η το 2007.

Είναι προφανές ότι σ' αυτήν την εικόνα συμβάλλει ο υψηλός τουριστικός φόρτος των πόλεων της Ρόδου και της Κω, συνθήκη που υπαγορεύει την ανάγκη αυξημένων μέτρων και συνεχών ελέγχων για την διατήρηση της καθαριότητας τους από την πλευρά των αρμόδιων Δημοτικών Υπηρεσιών.

Τα στοιχεία του Πίνακα 5 αναπαρίστανται γραφικά στο διάγραμμα που ακολουθεί.



**Διάγραμμα Πίνακα 5**  
**Κατανομή Γνωμών για κάθε Νησί 2005 - 2007**



	ΡΟΔΟΣ 2005	ΡΟΔΟΣ 2007	ΚΩΣ 2005	ΚΩΣ 2007	ΣΥΜΗ 2005	ΣΥΜΗ 2007	ΠΑΤΜΟΣ 2005	ΠΑΤΜΟΣ 2007	ΝΙΣΥΡΟΣ 2005	ΝΙΣΥΡΟΣ 2007	ΤΗΛΟΣ 2005	ΤΗΛΟΣ 2007
1. Πολύ Καθαρός	6,8	7,5	6,7	4,8	9,4	3,0	20,0	16,7	12,5	18,2	28,6	-
2. Καθαρός	33,7	38,0	39,5	40,5	28,1	36,4	80,0	66,7	25,0	54,5	14,3	50,0
3. Μέτριος	37,1	40,2	40,7	28,9	37,5	36,4	-	16,7	50,0	27,3	57,1	50,0
4. Βρώμικος	15,3	10,4	4,8	22,8	9,4	24,2	-	-	-	-	-	-
5. Πολύ Βρώμικος	7,0	3,9	8,3	3,0	15,6	-	-	-	12,5	-	-	-

#### IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα των επαναληπτικών ερευνών σε όλα τα Σωματεία/ Συλλόγους Διπλωματούχων Ξεναγών (Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Κρήτης και Σαντορίνης, Δωδεκανήσου, και Ιονίων Νήσων - Δυτ. Ελλάδας) συγκλίνουν σε πορίσματα που αποδεικνύουν τόσο το μέγεθος των περιβαλλοντικών προβλημάτων, όσο και της συνειδητοποίησής τους εκ μέρους των ξεναγών. Οι έντονα αρνητικές διαπιστώσεις που προέκυψαν, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση χρήζει άμεσης και δραστηκής αντιμετώπισης με καταμερισμό των επιμέρους ευθυνών και ανάληψη συντονισμένης δράσης εκ μέρους όλων των εμπλεκόμενων Φορέων.

Σημαντική είναι η διαπίστωση, ότι τα Δωδεκάνησα παρουσιάζουν θετικότερη εικόνα έναντι των άλλων περιοχών της Ελλάδας, ωστόσο δεν πρέπει να δημιουργείται η εντύπωση ότι τα προβλήματα είναι ανύπαρκτα και η κατάσταση δεν επιδέχεται σημαντικών βελτιωτικών παρεμβάσεων. Αντιθέτως, παρά τις σχετικά θετικές γνώμες που διατυπώνονται, παρουσιάζονται επίσης έντονες επικρίσεις, κυρίως για το οδικό δίκτυο των δύο μεγάλων νησιών, της Ρόδου και της Κω. Κύριος πρόξενος των αρνητικών εντυπώσεων φαίνεται να είναι η αυξημένη τουριστική κίνηση και οι αδυναμίες των υποδομών και της όλης λειτουργικότητας των δύο νησιών να υποδεχθούν επιτυχώς και να διεκπεραιώσουν επαρκώς τις ανάγκες που δημιουργεί ο φόρτος επισκεπτών που τα χαρακτηρίζει. Εάν αναλογισθεί κανείς τη μακρόχρονη τουριστική παράδοση της Ρόδου και το τι αντιπροσωπεύουν στη συνολική οικονομία της τα έσοδα από την τουριστική κίνηση, το λιγότερο θα απορρήσει (και το περισσότερο βεβαίως θα προβληματισθεί για το που να επιρρίψει τις ευθύνες) με τη διαπίστωση ότι δεν έχουν προγραμματισθεί και υλοποιηθεί επί τόσα χρόνια τα απαραίτητα έργα υποδομής, δεν έχει αποκτηθεί η τουριστική συνείδηση, ούτε βεβαίως έχει εκτιμηθεί η συνεισφορά του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.

Παρόμοιες είναι οι διαπιστώσεις και αναφορικά με την Κω, όπου η ταχύρυθμη τουριστική ανάπτυξη της τελευταίας 20ετίας και πλέον, δεν σχεδιάστηκε ορθολογικά και αντιστοίχως δεν ενσωματώθηκε λειτουργικά στη ζωή του νησιού. Την εικόνα επιβαρύνει το ότι δεν αξιοποιήθηκε στοιχειωδώς η προγενέστερη εμπειρία της γειτονικής Ρόδου, υπό την έννοια της αποφυγής παρόμοιων λαθών και της δυνατότητας σχεδιασμού μιας ήπιας και ισορροπημένης τουριστικής ανάπτυξης.

Πέραν των προηγούμενων διαπιστώσεων, παραμένει ίδιος ο καταμερισμός των ευθυνών, όπως και στις άλλες περιοχές της χώρας.

Ο καταμερισμός των ευθυνών, περιλαμβάνει :

α) Τις καταναλωτικές συνήθειες, αλλά και τη γενικότερη νοοτροπία όλων μας, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν το σεβασμό στον κοινόχρηστο δημόσιο χώρο και δεν έχουν καμία επίγνωση της συνολικής ζημιάς που προκαλούν τέτοιες συμπεριφορές.

β) Τις Αυτοδιοικήσεις, Τοπικές και Νομαρχιακές, οι οποίες έχουν δεχθεί την μεταβίβαση «εξουσίας» αλλά όχι και του συνόλου των υποχρεώσεων που την συνοδεύουν.

γ) Όλους τους εμπλεκόμενους, στο πρόβλημα των απορριμμάτων Φορείς, εφ' όσον αργοπώρησε η ίδρυση και δεν έχει ολοκληρωθεί η λειτουργία των «Συστημάτων Εναλλακτικής Διαχείρισης Συσκευασιών και Άλλων Προϊόντων», ενώ παράλληλα το χρονικό όριο του 2008 για το κλείσιμο όλων των ανεξέλεγκτων χωματερών πλησιάζει.

δ) Τις αρχές φύλαξης αρχαιολογικών χώρων και την (τουριστική) αστυνομία οι οποίες δεν επαρκούν.

Ευχή και ελπίδα μας θα ήταν η επισήμανση του μεγέθους του προβλήματος από τη συγκεκριμένη έρευνα να συμβάλλει στην άμεση, ριζική και αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαμορφωμένης κατάστασης.

Η αναγκαία βραχυπρόθεσμη λύση του προβλήματος είναι η λήψη και εφαρμογή των κατάλληλων βελτιωτικών μέτρων. Όμως η στρατηγική αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων, που αμαυρώνουν την εικόνα της χώρας μας και υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής όλων μας, συνδέεται με τη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης όλων των πολιτών.